

วิเคราะห์วาทกรรม “ทำดีได้ดีมีที่ไหน ทำชั่วได้ดีมีถมไป” ด้วยหลักกาลามสูตร Discourse Analysis “Doing Good but Good Things Never Happen, Doing Evil but Good Things Happen” according to Kalama Sutta

วิเศษ แสงกาญจนวิณิช

Wiset Sangkanjanavanich

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

Graduate School, Suan Sunandha Rajabhat University

E-mail : metha.ang@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 11 เมษายน 2566

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 30 ธันวาคม 2567

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 30 ธันวาคม 2567

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์วาทกรรม “ทำดีได้ดีมีที่ไหน ทำชั่วได้ดีมีถมไป” ด้วยหลักกาลามสูตร วิธีการศึกษาเป็นแบบเชิงคุณภาพเชิงปรัชญา โดยศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากพระไตรปิฎก เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผลการวิจัยพบว่า 1. ผู้ที่เชื่อว่า “ทำดีได้ดีมีที่ไหน ทำชั่วได้ดีมีถมไป” นั้น ตีความคำว่าดีในความหมายของผลประโยชน์เชิงวัตถุและการตอบสนองทางอารมณ์เป็นหลัก 2. คำว่า ทำดีได้ดี ในทางพุทธปรัชญานั้น หมายถึง ดีในทางกุศลจิต ไม่ใช่ดีเชิงวัตถุหรือการตอบสนองทางอารมณ์ของกิเลส 3. ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เป็นจริง ส่วนทำดีได้ดีมีที่ไหน ทำชั่วได้ดีมีถมไป เป็นเพียงวาทกรรมเชิงระบายนทางอารมณ์ที่ไม่สมหวังจากความคาดหวังในเรื่องผลประโยชน์เชิงวัตถุและการตอบสนองทางอารมณ์เท่านั้น

คำสำคัญ: วาทกรรม, ทำดีได้ดีมีที่ไหน, ทำชั่วได้ดีมีถมไป

ABSTRACT

The objective of this article was to analyze the discourse “Doing Good but Good Things Never Happen, Doing Evil but Good Things Happen” according to Kalama Sutta. The methodology was based on the qualitative philosophical approach by studying and compiling the information from Tripitaka, all related documents and research papers. The results showed that: 1. one who believed that “doing good but good things never happen,

doing evil but good things happen” interpreted this meaning based on material interest and emotional response; 2. The word “doing good but good things will happen” in the Buddhism philosophy meant the charity, not material interest or emotional response to greed; and 3. “Doing good but good things will happen, doing evil but bad things will happen” was actual. Doing good but good things never happen, doing evil but good things happen was only the emotional discourse when one felt disappointed in his/her material interest and emotional response only.

Keywords: Discourse, Doing Good but Good Things Never Happen, Doing Evil but Good Things Happen

1. บทนำ

เรื่องของกรรมดี-กรรมชั่ว มีประเด็นปัญหาที่ถกเถียงกันมากที่สุด ก็คือ “การให้ผลของกรรม” โดยเฉพาะตามหลักคำสอนที่ว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว นั้น เป็นจริงหรือไม่ เพียงใด เพราะเท่าที่เห็นๆ กันอยู่ในโลกแห่งความเป็นจริงในสังคมปัจจุบันนี้ คนที่ทำชั่วได้ดี และคนที่ทำดีได้ชั่ว ก็มีมากมาย เป็นผลให้หลายๆ คนไม่เชื่อถือในหลักคำสอนนี้

คำกล่าวที่นิยมพูดกันว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว นั้น มาจากพุทธศาสนสุภาษิตที่ว่า

ยาทิสํ วปะเต พิชํ ตาทิสํ ลปะเต ผลํ

กัลยาณการี กัลยาณํ ปาปการี จ ปาปํ

แปลว่า หวานพืชเช่นใด ได้ผลเช่นนั้น (ผู้) ทำดีได้ดี (ผู้) ทำชั่วได้ชั่ว

คาถานี้เป็นคำกล่าวของฤๅษี (อิสิภษิต) ซึ่งพระพุทธเจ้านำมาตรัสเล่าแก่พระภิกษุทั้งหลาย ซึ่งรวบรวมไว้ในพระไตรปิฎก นับเป็นข้อความที่แสดงหลักกรรมของพระพุทธศาสนาได้อย่างชัดเจน

ในปี พ.ศ. 2555 มีงานวิจัยฉบับหนึ่ง ชื่อเรื่อง “หลักกรรมทางพระพุทธศาสนาในวิถีชีวิตของสังคมไทย” โดยนายวุฒินันท์ กันทะเตียน หนึ่งในคณะผู้วิจัย กล่าวว่า ผลงานวิจัยเรื่องดังกล่าวได้ทำการสุ่มสำรวจความเห็นจากพุทธศาสนิกชนทั่วประเทศ จำนวน 1,110 คน พบว่า ร้อยละ 90.2 ยังมีความเชื่อเรื่องกรรมดีกรรมชั่ว ขณะที่ร้อยละ 66.5 เชื่อว่า “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” ส่วนร้อยละ 18.2 เชื่อว่า “ทำดีได้ดีมีที่ไหน ทำชั่วได้ดีมีถมไป” พระสุธีธรรมาวัตร คณบดีคณะพุทธศาสตร์ ในฐานะหัวหน้าโครงการวิจัยดังกล่าว กล่าวว่า ผลการวิจัยเรื่อง “หลักกรรมทางพระพุทธศาสนาในวิถีชีวิตของสังคมไทย” สะท้อนพฤติกรรมคนไทยในปัจจุบัน ที่แม้จะเชื่อเรื่องกรรม แต่มีมุมมองเปลี่ยนไปจากเดิม ซึ่งไม่ถูกต้อง ทำให้ประเทศไทยได้ชื่อว่ามีการทำนุบำรุงพุทธศาสนามากที่สุดในโลก และมีขอทานจำนวนมาก เนื่องจากคนส่วนใหญ่นิยมทำบุญด้วยการให้ทาน เพราะคิดว่าเป็นการก่อกรรมดีและมีส่วนช่วยเหลือบาปบางผลของ

กรรมชั่วที่ได้กระทำทั้งปัจจุบันและชาติก่อน ซึ่งตามหลักพุทธศาสนา สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม ทำดี ย่อมได้ดี ทำชั่วย่อมได้ชั่ว หากทุจริต ฉ้อโกง แล้วทำเงินไปบริจาค ก็ถือว่าทรัพย์ที่ได้มาไม่บริสุทธิ์ ย่อม ไม่ได้านิสงส์จากการทำบุญเหมือนกับทรัพย์ที่หามาได้โดยการประกอบอาชีพโดยสุจริตแน่นอน (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2566)

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาวิเคราะห์หาทหกรรม “ทำดีได้ดีมีที่ไหน ทำชั่วได้ดีมีถมไป” ด้วยหลัก กาลามสูตร เพื่อใช้กระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณต่อประเด็นปัญหาดังกล่าวนี้อย่างหวังว่าคำตอบที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้จะช่วยสร้างความเข้าใจที่เป็นสัมมาทิฐิต่อเรื่องกรรมให้กับสังคมไทยสืบไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อวิเคราะห์หาทหกรรม “ทำดีได้ดีมีที่ไหน ทำชั่วได้ดีมีถมไป” ด้วยหลักกาลามสูตร

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ซึ่งแบ่งเอกสารเป็นเอกสารปฐมภูมิและเอกสารทุติยภูมิ

3.1 เอกสารปฐมภูมิ ประกอบด้วย พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง ปี พ.ศ. 2521 จัดพิมพ์โดย กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ

3.2 เอกสารทุติยภูมิ ประกอบด้วย ก) เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกรรมและหลักกาลามสูตรในพุทธศาสนาเถรวาท

เมื่อรวบรวมเอกสารเสร็จสิ้นแล้ว นำเอกสารมาเรียบเรียง จากนั้นวิเคราะห์เพื่อนำไปสรุปผลอภิปรายผล และเสนอแนะในบทสุดท้าย

4. สรุปผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์หาทหกรรม “ทำดีได้ดีมีที่ไหน ทำชั่วได้ดีมีถมไป” ด้วยหลักกาลามสูตร พบว่าเกณฑ์ประกันความชอบธรรมของกาลามสูตรนั้น บ่งชี้ว่า ถึงแม้การทำดีและทำชั่ว ไม่มีอยู่จริง หรือไม่เป็นจริง แต่คนทำดีก็ไม่ได้ขาดทุนตรงไหน ส่วนคนทำชั่วก็ไม่ได้กำไรเช่นกัน ใครทำดี คนก็ยกย่อง ให้ความเชื่อถือ ให้ความไว้วางใจ เป็นเกียรติแก่วงตระกูล จิตใจก็ไม่ทุกข์ร้อน ส่วนคนทำชั่วนั้น คนรอบข้างไม่ได้ให้ความไว้วางใจ เป็นการทำลายชื่อเสียงวงศ์ตระกูล จะค้าขายทำธุรกิจการงานก็ไม่เจริญ เพราะคนที่ประกอบธุรกิจกรรมด้วยความหวาดระแวง ไม่ไว้วางใจ วางใจไม่ได้ เพราะคนทำชั่วมีปกติลักขโมย ไม่ซื่อสัตย์ โกงกิน คอรัปชั่น จึงไม่อาจสร้างเครดิตหรือความน่าเชื่อถือแก่ตนเองได้เลย และมีความทุกข์ร้อนสมอยู่ใน

ใจตลอดเวลา แม้ว่านกสวรรค์ไม่มีอยู่จริง แต่สิ่งที่สัมผัสกลับกลายเป็นเหมือนสวรรค์ในอก นรกในใจ คนทำดีเกิดความสุขสบายที่ใจ คนทำชั่วก็เดือดร้อนใจภายหลัง

หากพิจารณาตามเกณฑ์ตัดสินความจริงตามหลักกาลามสูตรพบว่า คำว่า ทำดี ได้ดี นั้น หมายถึง การกระทำที่มาจากเจตนาดีอันเป็นกุศลส่วนหนึ่ง และมาจากผลการกระทำอีกส่วนหนึ่ง อธิบายได้ว่า ในส่วนของเจตนาดีอันเป็นกุศลนั้น ได้แก่ ความไม่โลภ ความไม่โกรธ ความไม่หลง ส่วนผลที่จากผลการกระทำที่ดี ได้แก่ ไม่ก่อโทษ วิทยุชนสรรเสริญ เป็นประโยชน์ เป็นสุข ในส่วนของเจตนาชั่ว อันเป็นอกุศลนั้น ได้แก่ ความโลภ ความโกรธ ความหลง ส่วนผลที่จากผลการกระทำที่ชั่ว ได้แก่ ก่อโทษ วิทยุชนติเตียน ไม่เป็นประโยชน์ เป็นทุกข์

เมื่อพิจารณาตามเกณฑ์นี้ พบว่า คำว่า ทำดี นั้น คือ เรื่องของกรรมทางใจอันเกิดจากกุศลจิตคือ อโลภะ อโทสะ อโมหะ ไม่ใช่การพยายามเอาอกเอาใจโดยมุ่งหวังด้วยความโลภ ความอยากได้ตั้งใจ เมื่อไม่ได้ตั้งใจก็โกรธ หากเป็นเช่นนี้ ในพุทธศาสนาถือว่าเป็นการทำชั่ว เมื่อทำชั่วด้วยโลภะ โทสะ โมหะ จะให้ผลออกมาดีก็คงจะผิดหลักของธรรมชาติ เพราะผลที่ดีไม่ได้หมายถึงผลประโยชน์ แต่ผลประโยชน์เป็นเพียงผลพลอยได้ ส่วนผลของกรรมนั้นเป็นไปตามธรรมชาติ ตรงไปตรงมา คือ ทำดีคือดี ทำชั่วคือชั่วนั่นเอง

กล่าวโดยสรุปก็คือ 1. ผู้ที่เชื่อว่า “ทำดีได้ดีมีที่ไหน ทำชั่วได้ดีมีถมไป” นั้น ตีความคำว่าดีในความหมายของผลประโยชน์เชิงวัตถุและการตอบสนองทางอารมณ์เป็นหลัก 2. คำว่า ทำดีได้ดี ในทางพุทธปรัชญานั้น หมายถึง ดีในทางกุศลจิต ไม่ใช่ดีเชิงวัตถุหรือการตอบสนองทางอารมณ์ของกิเลส 3. ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เป็นจริง ส่วนทำดีได้ดีมีที่ไหน ทำชั่วได้ดีมีถมไป เป็นเพียงวาทกรรมเชิงระบายทางอารมณ์ที่ไม่สมหวังจากความคาดหวังในเรื่องผลประโยชน์เชิงวัตถุและการตอบสนองทางอารมณ์เท่านั้น

5. อภิปรายผล

ผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ **นัฏกร อาชะวะบูล** (2545, หน้าบทคัดย่อ) ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาหลักกรรมในพระพุทธานุสาวาทที่ปรากฏในละครโทรทัศน์ : เฉพาะกรณีเรื่อง เจ้ากรรมนายเวร” ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความรู้พื้นฐานทั่วไปในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และในเรื่องของกรรมและกฎแห่งกรรมโดยภาพรวม อยู่ในระดับดี ยืนยันในหลักคำสอนที่ว่า “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” และสอดคล้องกับแนวคิดของ **พระภาวนา วิริยะคุณ** (2566, ออนไลน์) ได้วิเคราะห์ประเด็นที่ว่า “จริงหรือ ทำดีได้ดีมีที่ไหน ทำชั่วได้ดีมีถมไป” ไว้ 2 ประเด็น ดังนี้

ประเด็นแรก : “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” หมายถึงอะไร ถ้าเราจะพูดให้เต็มค่านะ ทำกรรมดีย่อมได้ผลดี คือ เป็นความสุข เป็นความเจริญ ทำกรรมชั่วย่อมได้ผลชั่ว คือ ได้ผลในเชิงลบ ได้ความเดือดร้อน เป็นความตกทุกข์ได้ยากทั้งทางกายทางใจ ถ้าเราเจาะลึกเข้าไปอีกนิดหนึ่งจะพบว่า คนเราทำกรรมไม่ว่าดี

หรือชั่วได้ 3 ทาง คือ ทางกาย วาจา และใจ เมื่อทำกรรมดีแล้วผลแห่งกรรมดีนั้นต้องออกมาแน่นอน แต่ว่าจะออกมาในรูปแบบไหนนั้นคงต้องว่ากันเป็นเรื่อง ๆ ไป ยกตัวอย่าง เด็กทำกรรมดีด้วยการขยันหมั่นเพียรเรียนหนังสือ ผลแห่งกรรมดีมาแน่นอนเลยคือ เด็กจะมีความเข้าใจในเรื่องที่เรียน มีความเฉลียวฉลาดเพิ่มขึ้น และทำให้มีความมั่นใจในตัวเองเพิ่มขึ้น นี่เป็นผลของกรรมดี แต่ว่าในทำนองกลับกัน ทำกรรมชั่วก็ได้ผลชั่ว เป็นอย่างไร เด็กขี้เกียจเรียนหนังสือ ขี้เกียจทำการบ้าน ขี้เกียจไปช่วยแม่ทำกับข้าว เพราะฉะนั้น เขาก็เรียนไม่ดี ทำกับข้าวก็ไม่มี เป็น นอกจากทำกับข้าวไม่เป็น ช่วยแม่ไม่ได้ ก็เลยต้องกินข้าวสวย ๆ แล้วก็ไปโรงเรียนไม่ค่อยจะทัน นี่จัดว่าเป็นกรรมชั่วที่เด็กคนนั้นจะพึงได้รับ ทำดีต้องได้ดีจริง ทำชั่วต้องได้ชั่วจริง นี่คงเป็นคำตอบที่ชัดเจนในข้อแรกแล้ว

ประเด็นที่สอง : สาเหตุที่ทำให้คนสับสนเข้าใจกันผิดว่า “ทำชั่วได้ดีมีถมไป ทำดีได้ดีมีที่ไหน” ความสับสนในทำนองนี้เกิดขึ้นได้หลายกรณี

1) กรณีที่คน ๆ นั้นไม่เข้าใจ แยกไม่ออกว่า ทำดีทำชั่วเป็นอย่างไร ยกตัวอย่าง เขาบอกว่า “ทำดีแล้วไม่ได้ดี” หลวงพ่อก็ถามว่า “คุณไปทำอะไรมาบ้างละ” เขาตอบว่า “ไปรับใช้รินเหล้าให้เจ้านายกินไม่เคยขาดเลย นายยังไม่รักเลย เมาก็ไรเตะทุกที” ก็สิ่งที่เขากำลังทำคือกรรมชั่ว แต่เขาแยกไม่ออก

2) กรณีที่คน ๆ นั้นแยกออกว่าอย่างนั้นคือทำดี อย่างนั้นคือทำชั่ว แต่ว่าเป็นประเภทคนใจร้อน คือทำดีปั๊บก็อยากจะให้ผลดีออกปั๊บ เราต้องเข้าใจว่า องค์ประกอบในการทำความดีนั้นมี 3 ประการ

ประการที่ 1 ต้องให้ถูกดี คือ ถูกประเด็นในเรื่องนั้นจริง ๆ ยกตัวอย่าง เวลาซักเสื้อซักผ้าก็ต้องถูกดี คือเสื้อที่เราใส่นั้น จุดที่เปื้อนมากที่สุดก็คือแถวคอปก แถวปลายแขนเสื้อ ถ้าเราขี้ผ้าให้ทั่วตัว แต่ไม่ได้ขยี้ที่คอปกกับที่ปลายแขนก็ไม่ถูกดี แต่ว่าถ้าเราขยี้ที่คอ ขยี้ที่ปก ที่ปลายแขน ให้เรียบบ่อยก่อน แล้วจึงขยี้ที่อื่นพอประมาณ ทำอย่างนี้ถึงจะถูกดี

ประการที่ 2 : ต้องให้ถึงดี แคล้งถูกดีแล้วยังไม่พอ จะต้องให้ถึงดีด้วย เวลาซักผ้า เราควรจะขยี้สัก 30 ครั้ง แต่เราขยี้แค่ 10 ครั้ง มันยังไม่ถึงดี เพราะฉะนั้น ผ้าก็ไม่เกลี้ยงหรือสกปรก งานทุกชิ้นเมื่อทำแล้วย่ำทำแบบผักชีโรยหน้า ทำแล้วต้องทำกันเต็มกำลังเต็มที่แล้วผลดีจะออก

ประการที่ 3 ต้องให้พอดี คือ ทั้งที่ถูกดีถึงดีแล้ว แต่ก็ต้องพอดีด้วยอย่าให้เกินไป ซักผ้าควรขยี้ 30 ครั้ง เราขยี้เพื่อเหนียวไป 100 ครั้ง จนเสื้อขาด เราก็มองไม่ได้ใส่ เช่นกันทำอะไรต้องรู้จักพอประมาณ เกินกำลังก็ไม่ได้ดีเสียหาย น้อยไปก็ไม่ถึงจุดดี ทำแล้วต้องให้ถูกดี ถึงดี พอดี จึงจะได้ดี

แต่ทั้งที่ถูกดี ถึงดี พอดี องค์ประกอบสำคัญคือ ”เวลา” เราต้องให้เวลากับงานนั้น ๆ ด้วย แต่ที่นี้ที่เกิดความสับสนก็คือ ในขณะที่รอเวลาให้ผลแห่งกรรมดีออกนั้น อาจจะต้องใช้เวลาเป็นเดือน เป็นปี ในระหว่างนั้นเอง กรรมชั่วในอดีตเกิดตามมาทัน ออกผลก่อน เราเลยรู้สึกว่ “เฮ้ยกำลังทำดีอยู่ ทำไมต้องมาเดือดร้อนด้วยเรื่องนั้นเรื่องนี้ ทั้ง ๆ ที่เรื่องนี้เราทำมานานแล้ว มันน่าจะจบ ๆ ไปแล้ว”

จึงกลายเป็นว่า ขณะที่กำลังทำความดีอยู่นั้น มีผลเสียหายเกิดขึ้นอันเกิดจากกรรมชั่วในอดีต ซึ่งมักคนจะทักท้วงเอาไว้ว่า ทำดีกลับได้ชั่ว แต่ความจริงแล้ว ทำดีต้องได้ดี แต่ว่าผลดีของกรรมดีนั้นยังไม่ทันออก มันถูกตัดรอนด้วยกรรมชั่วในอดีต แต่ถึงกระนั้นก็ตาม เมื่อได้จังหวะของกรรมดี กรรมดีนั้นออกผล เราก็ได้ชื่นใจในภายหลังอีกเหมือนกัน

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ **เมธา ธรรมเทพาธิป (2566)** กล่าวถึง วลียอดฮิตของคน พ.ศ. นี้ “ทำดีได้ดีมีที่ไหน ทำชั่วได้ดีมีถมไป” โดยยกคำกล่าวของพระไพศาล วิสาโล ที่แสดงธรรมเป็นข้อเตือนใจไว้ว่า “เดี๋ยวนี้เราทำบุญเหมือนกับเราซื้อหุ้น หุ้นตัวไหนให้ผลตอบแทนสูงกว่าก็ซื้อหุ้นตัวนั้น เวลาทำบุญก็คำนวณว่าทำกับใครได้อานิสงส์มากกว่า เวลาทำบุญ อย่ามัวไปชวนขายหาว่าพระรูปนี้เป็นพระอริยเจ้าหรือไม่ เป็นพระอรหันต์หรือเปล่า ให้ถามตัวเองว่ามีศีลไหม ถ้าเรามีศีลมาก ทางที่เราทำบุญที่เราบำเพ็ญ ก็มีอานิสงส์มากตามไปด้วย” จากนั้น ได้อธิบายต่อไปว่า จริงๆ แล้วคำว่า “ดี” ในที่นี้ “ไม่ได้หมายถึงผลประโยชน์” แต่หมายถึง การเติบโตของกุศลธรรมภายใน ได้แก่ อโลภะ อโทสะ อโมหะ พุดง่ายๆ ก็คือ การทำดีเป็นไปเพื่อ “การละความเห็นแก่ตัว” ผลประโยชน์แม้จะเกิดขึ้นได้แต่ก็ถือเป็น “ผลพลอยได้” เท่านั้น แต่ถ้าถึงผล เก่งกำไร ตั้งแต่ต้น ทั้งลาภ ยศ สรรเสริญ สุข เลยกลายเป็นว่าทำด้วยเจตนาอันเป็นโลภะ (ความโลภ) ตั้งแต่ต้น เมื่อเจตนาเป็นอกุศลเช่นนี้ จะให้บังเกิดผลลัพธ์ที่ดีได้อย่างไร? การทำดี แต่ทำเอาเข้าตัว คือ ทำตัวเป็นผู้ “รอรับผล” “คาดหวัง” นู่นนี่สารพัด แสดงให้เห็นถึงการขับเคลื่อนของ “โลภะ” ที่อยู่เบื้องหลัง แล้วมาติดดินภายหลังว่าทำดีไม่ได้ดี นั่นเพราะเจตนาเริ่มต้นคือทำเพื่อเอา เหตุคือโลภะ (ความโลภ) เมื่อเหตุไม่ดีจะให้ผลมันออกมาดีได้อย่างไร? ขณะที่ทำ “เอาเข้าตัว” ด้วย “ความหวังดี” สิ่งดีๆ มักจะเกิดขึ้นก่อนในเบื้องต้น แล้วจบลงด้วยความขมขื่นในท่ามกลาง ก่อนที่เราจะ “รู้สึกตัว” ในที่สุด นี่เป็นกฎของธรรมชาติ เป็นธรรมชาติที่ไม่ได้ขึ้นกับความคาดหวังของใครเลย

6. ข้อสรุปและข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลการวิจัยไปใช้งาน

1. นำไปใช้เป็นหลักการในการจัดกิจกรรมในชั้นเรียน โดยให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีการสะท้อนถึงตนเองใน 2 แง่มุม คือ เจตนาและผลของการกระทำ ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ที่ผู้สอนออกแบบให้ผู้เรียนได้เรียนรู้

2. นำไปสร้างความเข้าใจให้กับชาวพุทธเพื่อให้เกิดสัมมาทิฐิในเรื่องกฎแห่งกรรม ซึ่งอาจจัดเป็นกิจกรรมบรรยายธรรม สนทนาธรรม ปฏิบัติธรรม หรือทำเป็นสื่อ เป็นคลิปวิดีโอเผยแพร่ในโลกออนไลน์

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

ผู้วิจัยจึงเสนอแนะพหุเป็นตัวอย่างเพื่อการวิจัยครั้งต่อไปตามหัวข้อดังต่อไปนี้

1. หลักกรรมในทางพุทธศาสนาเถรวาท : การศึกษาเชิงวิเคราะห์ วิจัย และวิธาน
2. หลักกรรมในทางพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน : การศึกษาเชิงวิเคราะห์ วิจัย และวิธาน

3. เปรียบเทียบหลักกรรมในทางพุทธศาสนาเถรวาทกับพุทธศาสนมหายาน

บรรณานุกรม

กระทรวงศึกษาธิการ, กรมการศาสนา. (2521). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2566). **ผลวิจัย มจร พบชาวไทยเชื่อทุจริตลดทอนกรรมได้ด้วยการทำบุญบริจาค**. สืบค้นเมื่อวันที่ 3 เมษายน 2566. สืบค้นจาก <https://www.mcu.ac.th/news/detail/9255>

เมธา หริมเทพาธิป, ผศ.ดร. (2566). **เอกสารประกอบการสอนรายวิชาปรัชญาและจริยศาสตร์หลังนยุค (PHE 9104)**. สาขาปรัชญาและจริยศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

พระภาวนา วิริยะคุณ (2566). “จริงหรือ ทำดีได้ดีมีที่ไหน ทำชั่วได้ดีมีถมไป”. สืบค้นเมื่อวันที่ 22 มีนาคม 2566. สืบค้นจาก <https://www.kalyanamitra.org/u-ni-boon/aug47/c23.htm>

นัฏกร อาชะวะบูล. (2545). “ศึกษาหลักกรรมในพระพุทศาสนาเถรวาทที่ปรากฏในละครโทรทัศน์ : เฉพาะกรณีเรื่อง เจ้ากรรมนายเวร”. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.